

# Lättläst

## Välfärd på 1990-talet



---

**En lättläst sammanfattning av SOU 2001:79  
från Kommittén Välfärdsbokslut.**

## **Du beställer denna skrift från:**

Fritzes kundtjänst  
106 47 Stockholm  
telefon: 08-690 91 90  
telefax: 08-690 91 91  
epost: [order@liber.se](mailto:order@liber.se)  
internet: [www.fritzes.se](http://www.fritzes.se)

Tryckt av Graphium/Norstedts AB  
Stockholm 2002

ISBN 91-38-21535-7

# Inledning

Det här är en lättläst text.  
Det är en sammanfattning  
av utredningen SOU 2001:79.  
Kommittén Valfärdsbokslut  
har gjort utredningen.

Vi har gjort 14 utredningar om Sverige  
och människor i Sverige under 1990-talet.  
Då var landets ekonomi dålig.  
Sverige sparade pengar på skola,  
sjukvård och omsorg.  
Många människor blev arbetslösa.

Det här är den sista utredningen  
som Kommittén Valfärdsbokslut  
lämnar till regeringen.  
Nu har vi arbetat färdigt.

Lena Erika Falk på Centrum för lättläst  
har skrivit den lättlästa texten.  
Det viktiga finns med.  
Men texten har korta meningar  
och inte så många svåra ord.

En annan utredning från  
Kommittén Valfärdsbokslut  
finns också lättläst.  
Det är Funktionshinder och välfärd  
SOU 2001:56.

## Vad är välfärd?

Välfärd är ett mått på hur människor lever.  
När det är välfärd har människor pengar  
så att de klarar sig.  
Människor är friska.  
Många har jobb, bra arbetsmiljö  
och goda vänner.  
Den som är sjuk, arbetslös  
eller har ett funktionshinder  
får hjälp av samhället.  
Människor kan bestämma över sina liv.

Motsatsen till välfärd brukar kallas ofärd.  
Då är fler människor fattiga.  
Samhället ger mindre hjälp  
till dem som behöver.  
Fler människor tycker att  
de inte kan bestämma över sina liv.

## Så här gjorde vi utredningen

Docent Joakim Palme har varit  
ordförande i Kommittén Välfärdsbokslut.  
Flera forskare har arbetat  
tillsammans med de olika utredningarna.

Vi har jämfört hur det var i början  
och slutet av 1990-talet.  
Vi ville veta så mycket som möjligt  
om människor och välfärd  
i Sverige på 1990-talet.

Därför har vi arbetat på flera olika sätt.  
Vi har gjort egna undersökningar.  
Vi har bett andra forskare att  
göra undersökningar.  
Vi har också använt undersökningar  
som Statistiska centralbyrån  
och andra myndigheter har gjort.

## **Så här var det i Sverige på 1990-talet**

I början av 1990-talet hade Sverige  
många barn och många gamla människor.  
Barn och gamla är dyra för samhället.  
Barn går på daghem och i skolan.  
Gamla människor behöver vård och omsorg.

Samtidigt började landets ekonomi att gå dåligt.  
Företagen sålde mindre varor  
till andra länder  
men också till människor  
här i landet.  
Människor fick sluta arbeta i företagen.  
Många blev arbetslösa.  
De kunde inte längre betala  
så mycket skatt till staten och kommunerna.

Det kom många invandrare  
till Sverige i början av 1990-talet.  
De flesta var flyktingar.  
Det var svårt för dem också att få jobb.  
Många fick i stället socialbidrag  
från kommunerna.

Staten och kommunerna fick alltså  
in mycket mindre skatt.  
Samtidigt behövde alla barn, gamla,  
arbetslösa och invandrare hjälp  
från staten och kommunerna.  
Det kostade mycket pengar.

Staten och kommunerna fick dåligt  
med pengar och tvingades att börja spara.  
Sjuka och arbetslösa fick mindre pengar.  
Barnfamiljerna fick mindre barnbidrag.  
Människor fick sluta jobba i kommunerna.  
Det blev svårare för personer med  
funktionshinder att få hjälp.  
Varje lärare i skolan fick fler barn  
att ta hand om.  
De som arbetar på ålderdomshemmen  
eller med gamla som bor hemma  
fick fler gamla att ta hand om.

I slutet av 1990-talet blev det bättre.  
Många människor fick arbete.  
Många vuxna började i skolan igen.  
Barnfamiljerna fick mer barnbidrag.  
Sjuka och arbetslösa fick lite mer pengar.

## Så här blev det för människor

Många människor fick det bra igen  
när Sveriges ekonomi blev bättre  
i slutet av 1990-talet.

Många människor fick också  
bättre arbeten med bättre lön.

Det gäller mest för människor  
som är 40 år eller äldre.

Alla som hade jobb fick högre lön.

De som redan hade hög lön fick mest.

De som jobbade i kommunerna och  
landstingen fick mindre än de andra.

Men det är fortfarande fler som är arbetslösa  
än det var i början av 1990-talet.

I slutet av 1990-talet hade  
fler människor fått problem med ofärd.

Fler yngre människor hade problem  
med sin hälsa.

Många fler säger att de är oroliga och ängsliga.

Det gäller speciellt yngre människor.

Många hade varit arbetslösa länge.

Många människor hade stressiga arbeten.

Det blev svårare att få ett arbete  
för dem som har kort utbildning.

Nu har fler än tidigare vikariat  
och andra tillfälliga arbeten.

Fler har svårt att få pengarna att räcka.

Många har inga sparade pengar  
att ta fram när de behöver.

I början av 1990-talet fanns det skillnader mellan kvinnor och män och mellan arbetare och tjänstemän. Kvinnor och arbetare var fattigare och mer sjuka än män och tjänstemän. Denna skillnad fanns kvar i slutet av 1990-talet.

## **Att bestämma över sitt liv**

Välfärd är också att kunna bestämma över sitt liv. Ett sätt att bestämma är att kunna klaga på kommunens beslut. För personer med funktionshinder är det extra viktigt att vara stark och kunna kämpa för sina rättigheter. Undersökningar visar att de ofta måste kämpa för att få stöd och hjälp. Men fler personer med än utan funktionshinder säger att de inte vet hur de ska klaga på kommunens beslut. Många av dem känner inte heller någon som kan hjälpa dem.

Också äldre människor och unga med kort utbildning har svårt att klaga på kommunens beslut.

För en del grupper gick det riktigt dåligt på 1990-talet. Det är ensamstående mammor, invandrare och ungdomar.



## **Ensamma mammor**

Under hela 1990-talet hade  
ensamma mammor stora problem.  
De hade redan i början av 1990-talet  
sämre lön och fler var arbetslösa.  
Det blev ännu svårare för  
de ensamma mammorna under 1990-talet.

Många ensammas mammor har haft mycket svårt  
att få pengarna att räcka till sina familjer.  
Många har fått socialbidrag.

I slutet av 1990-talet fick fler jobb och bättre lön.  
Men för ensammas mammor dröjde det  
innan det blev bättre.  
Många säger att de vill arbeta mer  
men de har svårt att hitta arbete.  
Det gick lite bättre för ensammas mammor  
som har hög utbildning.

Många ensammas mammor säger  
att de har problem med sin hälsa.

## **Invandrare**

Samtidigt som Sveriges ekonomi blev dålig kom många flyktingar.

Man måste ha arbetat en tid för att få pengar från arbetslöshetskassan. Många invandrare som var arbetslösa på 1990-talet kunde därför inte få pengar från arbetslöshetskassan. Många av dem fick i stället socialbidrag från kommunerna. Många har fått socialbidrag länge. Det var svårt för dem att hitta arbete också i slutet av 1990-talet.

## **Ungdomar**

Ungdomar som slutade skolan på 1990-talet hade mycket svårt att få arbete. De kunde inte få pengar från arbetslöshetskassan. Därför fick många ungdomar problem med pengar. Många fick socialbidrag från kommunerna. Många unga säger också att de har känt sig otrygga.

Många ungdomar fortsatte att utbilda sig när de inte fick arbete.

## **Barn**

Under 1990-talet blev det fler barn  
som lever i fattiga familjer.  
Det gäller särskilt barn mellan 0 och 6 år.

I vår undersökning säger också  
många barn att de inte trivs i skolan.  
Hälften av barnen och ungdomarna säger  
att det inte brukar vara lugnt och tyst  
i klassrummet på lektionerna.  
En del barn tycker att de får för lite  
hjälp av lärarna.  
En liten grupp säger att de blir  
illa behandlade av lärare eller av andra barn.  
Ganska många barn säger att de är stressade,  
har svårt att sova eller har ont i huvudet eller magen.

På 1990-talet gick fler barn än tidigare  
på daghem och fritidshem.  
Samtidigt sparade kommunerna pengar.  
Det blev färre vuxna som arbetar med barnen.  
Detta gäller också i skolan.

## **Äldre personer**

Under 1990-talet fick färre äldre personer  
hjälp av kommunernas hemtjänst.  
En liten grupp har fått mer hjälp.  
Det är de som behöver väldigt mycket hjälp.  
De andra har fått mer hjälp av släktingar.

En del äldre har råd att köpa hjälp från företag med att städa och tvätta kläder.

Hemtjänsten blev dyrare på 1990-talet.  
En del äldre hade inte råd att betala för hemtjänst.

## **Personer med funktionshinder**

Kommunernas hjälp till personer med funktionshinder har förändrats på 1990-talet.  
Bland dem som inte behöver så mycket hjälp har hjälpen minskat.  
En del av dem som tidigare fick hjälp av kommunens hemtjänst får nu mer hjälp av släkt och vänner.  
Men de som har svårast funktionshinder har fått mer hjälp av kommunerna.

Många personer med funktionshinder säger att de har problem med pengar.  
De har inte sämre lön än andra människor.  
Vi tror att det beror på att det är dyrt att ha ett funktionshinder.  
Mycket pengar går åt till hjälpmedel, mediciner, färdtjänst och annat.

På 1990-talet kom flera nya lagar för personer med funktionshinder.  
Det står i lagarna vilka rättigheter personer med funktionshinder har.

Lagarna har hjälpt personer  
med mycket svåra funktionshinder att få det bättre.  
Men alla med funktionshinder har inte fått det bättre.  
Många har istället fått det sämre.  
Det är ett välfärdsproblem.  
Men utan de nya rättighetslagarna  
tror vi att de hade fått det ännu sämre.

## Vi behöver lära oss mer

Vi har skola, sjukvård och omsorg av äldre  
för att samhället vill ge människor välfärd.

Människor måste ha nytta  
av skolan och vården.

Därför ska skola och vård finnas  
där människor behöver dem.

Därför är det viktigt att skolan  
och vården är bra.

Vi tycker att det behövs fler undersökningar.

Vi vill att forskare inom olika områden  
ska samarbeta med varandra.

Vi tycker att människor i Sverige  
behöver veta hur det fungerar.

Då kan de påverka politiken  
så att de får den välfärd som de vill ha.

Vi vill att forskare ska undersöka  
om människor har nytta av välfärds-tjänsterna.

Tycker människor att välfärden är bra?

Får de sjukvård när de behöver?

Arbetar tillräckligt många människor  
i skolor och på ålderdomshem?

Får de som missbrukar alkohol  
eller narkotika hjälp av kommunerna?

## **Hur fungerar privata daghem, skolor och ålderdomshem?**

På 1990-talet startade företag och föreningar daghem, skolor och ålderdomshem.

Vi tycker att det behövs undersökningar om hur det fungerar.

Vad tycker de som går i skolan?

Vad tycker de som arbetar på ålderdomshemmet eller hjälper de gamla som bor hemma?

Vi tycker också att det behövs undersökningar som jämför kommunerna.

Är det stor skillnad på välfärd i olika kommuner?

## **Människor fick betala mer själva**

Under 1990-talet fick människor betala mer själva för välfärds-tjänster.

Det blev dyrare att köpa medicin och att gå till doktorn och tandläkaren.

Unga och invandrare som inte fick arbete fick inga pengar från arbetslöshetskassan.

Om de blev sjuka eller fick barn fick de också mindre pengar än andra.

Människor fick också mindre barnbidrag och bostadsbidrag.

Detta ledde också till att fler fick socialbidrag.

Hur påverkade detta människor?

Hur går det för dem i framtiden?

## Detta behöver undersökas.

Många människor har slitit ut sina kroppar när de har arbetat.  
Mot slutet av 1990-talet var många sjukskrivna länge.  
Det är svårt för dem att börja arbeta igen.  
Det blev svårare att få pengar för den som blev skadad i arbetet.  
Det blev svårare att få förtidspension.  
Vi behöver undersöka hur det har gått för de här människorna.

Förändringar på 1990-talet har påverkat människors vardag.  
Familj och släktingar tar mer hand om sjuka och funktionshindrade.  
Oftast är det kvinnor som sköter både arbete, barn och sjuka släktingar.  
Vi tycker att forskare ska undersöka hur det blir för kvinnorna.

När forskare ska ta reda på hur barn har det frågar de ofta föräldrar och personal i skolan.  
Vi har gjort en undersökning där vi har frågat barnen vad de tycker.  
Vi hoppas att andra forskare också ska prata direkt med barn.

Vi vill också att forskare ska undersöka hur det går för dem som var unga på 1990-talet.  
Ungdomar hade mycket svårt att få arbete när de slutade skolan.  
Hur blir det för dem i framtiden?



## Välfärd i framtiden

I våra undersökningar har vi tagit reda på saker om välfärden. Vi har visat att mycket har förändrats i Sverige på 1990-talet.

Det har inte varit vår uppgift att tala om vilken välfärd Sverige ska ha i framtiden. Det ska politikerna och alla som väljer politikerna bestämma. Men vi vill tala om vad vi tycker att politikerna ska tänka på.

## En del behöver mycket hjälp

Det finns människor i Sverige som har fått socialbidrag länge. Det är mycket svårt för dem att ändra på sina liv. Det är svårt för många av dem att få ett arbete. Dessa människor behöver mycket hjälp.

## Fler gamla

Det blir fler och fler gamla människor i Sverige. Gamla människor behöver mycket vård och omsorg. Det kostar mycket pengar.

Därför är det viktigt att så många vuxna som möjligt arbetar och betalar skatt.  
Kanske kan en del människor fortsätta att arbeta när de är unga pensionärer.  
Politikerna kan också bestämma att gamla människor själva ska betala mer för vård och omsorg.

Men politikerna får inte glömma bort barn och ungdomar.  
Det kan vara lätt att de gör det när gamla människor behöver så mycket.

## **Många barn i skolan**

I början av 1990-talet föddes många barn.  
De börjar i gymnasieskolan om några år.  
Då kommer gymnasieskolan att kosta mer pengar.  
Sedan ska en del av ungdomarna studera på högskolan.  
Det kommer också att kosta pengar.

Men om ungdomarna får en bra utbildning så får de bra arbeten och betalar mer skatt.  
Då får staten och kommunerna tillbaka pengar.

## **Nu föds få barn**

Svenska familjer har inte längre så många barn.  
I slutet av 1990-talet föddes mycket få barn.  
Många väntar också med att skaffa barn tills de har studerat färdigt och fått ett bra arbete och en bostad.

Om politikerna vill att det ska födas fler barn  
kan de hjälpa till så att det blir lättare  
för unga människor att skaffa barn.  
Hjälpen kan vara bättre föräldrapenning  
och billigare daghem.

### **Svårt att arbeta mer**

Ett annat problem är att det är svårt  
för en del människor att arbeta mer.  
Det kan till exempel vara en ensamstående mamma  
som får dyrare daghem och mindre bostadsbidrag  
om hon arbetar mer eller får högre lön.  
Hon kan förlora pengar trots att  
hon tjänar mer pengar.  
Det är dåligt för henne.  
Men hon betalar också mindre skatt till vår välfärd.  
Det är dåligt för samhället.

### **Män har det bättre**

Det är skillnad på mäns och kvinnors välfärd.  
Män har det på många sätt bättre än kvinnor.  
Kvinnor som arbetar i kommunerna  
har ofta stressiga arbeten med låg lön.  
Många ensamstående mammor har blivit fattiga.  
Vill politikerna ändra på det?

## **Välfärden är dyrare**

Människor betalar mer för välfärds-tjänster nu.  
Det har blivit dyrare att gå till doktorn  
och tandläkaren och att köpa medicin.  
Äldre och personer med funktionshinder  
får betala mer för hemtjänst.  
En del säger att de inte har råd  
med vård, mediciner och hemtjänst.

Allting hänger ihop.  
Sverige behöver människor  
som betalar skatt.

För att människor ska få arbete så att  
de kan betala skatt behöver de utbildning.  
De behöver också sjukvård  
så att de är friska.  
Barnfamiljerna behöver daghem.  
Fler människor orkar arbeta hela livet  
om arbetsmiljön är bra så att de inte  
blir skadade och utslitna.  
Då hinner de betala mer skatt  
för att trygga välfärden.

## **Skola och sjukvård måste vara bra**

Vi tror att skola, sjukvård  
och andra välfärds-tjänster måste vara bra.  
Annars vill inte människor betala  
så mycket skatt till välfärds-tjänsterna.  
Många människor litar inte längre på sjukvården.  
Det är långa köer till operationer.  
Det har blivit vanligare med privata försäkringar.

Man köper en försäkring och får sedan vård snabbare när man behöver.  
Ett problem är att försäkringsbolagen inte vill sälja försäkringar till dem som är gamla och sjuka.

## **För litet pengar när man är sjuk eller arbetslös**

Sjukpenning, föräldrapenning och arbetslöshetskassa ger nu mycket mindre pengar än vad många får i lön när de arbetar.  
De som har bra arbeten med bra lön förlorar mycket pengar när de är sjuka, är hemma med sina barn eller blir arbetslösa.  
Hur ska politikerna få dem att vilja fortsätta att betala skatt till sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen?

## **Vilka ska ta ansvar?**

Äldre och personer med funktionshinder får mindre hjälp av hemtjänsten och mer hjälp av familj och släktingar.  
Äldre personer som har råd köper städhjälp.  
Hur ska staten, kommunerna, familjerna och företag som tjänar pengar på att hjälpa människor dela på ansvaret för välfärden?  
Det tror vi att politikerna måste bestämma sig för.

## **Fritz**

**POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM**

**FAX: 08-690 91 91**

**TELEFON: 08-690 91 90**

**E-POST: [order.fritzes@liber.se](mailto:order.fritzes@liber.se)**

**[www.fritzes.se](http://www.fritzes.se)**

**ISBN 91-38-21535-7**

